

УДК 378.147

Інформаційна культура як елемент базової культури майбутнього інженера

Наталія Саєнко,

доктор педагогічних наук, професор,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасному суспільстві соціальний статус індивіда починає визначатися не тільки сферою його професійної зайнятості. Завдяки інформатизації намітилася тенденція обумовленості соціального статусу рівнем інформаційної культури фахівця, що здійснює професійну діяльність у будь-якій сфері праці.

В. Побединський

Сучасне цивілізаційне суспільство характеризується процесом інформатизації багатьох сфер життєдіяльності, одним із пріоритетних напрямів якого є інформатизація освіти як забезпечення оптимального впровадження інформаційних і комунікаційних технологій. З орієнтацією людини на їх використання виникають нові потреби суспільства в освіті і стає важливим засвоєння основ інформаційного обміну, способів нагромадження, зберігання, поширення знань, засобів комунікації, набуття навичок відбору життєво важливої інформації та її цільового застосування.

Сьогодні перед викладачами та студентами відкриваються нові можливості. Комунікація не обмежується більше ні

предметом, ні місцем, ні часом. Оскільки телекомунікація й інформаційні технології продовжують відігравати все більшу роль у повсякденному і професійному житті будь-якого сучасного фахівця, розробляються нові концепції і ресурси використання інформаційних і комунікаційних технологій для підготовки фахівців — майбутніх інженерів.

Інформаційна культура особистості як вид культуротворчої діяльності з оперативного пошуку інформації, якісної її обробки і позитивного практичного використання у різних системах комунікацій стає важливим елементом базової культури фахівця в умовах постіндустріального суспільства [3]. Фахівець «має вільно організовувати діалог

із різними за фахом людьми, реальними й віртуальними партнерами, удаючись до вербальних, невербальних засобів комунікації, активно використовуючи можливості комп'ютерних мереж для організації плідного взаємообміну інформацією. Він має не тільки застосовувати сучасні інформаційні технології, але й співпрацювати, конкурувати з ними, з необмеженими інформаційними ресурсами, користуватися комплексом комунікативних послуг, передбачених інформаційно-освітнім середовищем» [1, с. 1].

Такі науковці, як Н. Волкова, М. Громкова, М. Каган, Н. Лепська, Г. Почепцов та інші, розглядають сутність самого поняття «комунікація» як специфічний процес взаємообміну інформацією у системах «людина–людина», «людина–комп'ютер», «людина–комп'ютер–людина», а термін «комунікація» розглядається і як самостійний пошук інформації та її використання з метою самовдосконалення та особистісного збагачення.

Інформаційну культуру вважаємо елементом префігуративної культури згідно з класифікацією культур американського етнографа М. Мід, яка поділяла культуру на постфігуративну, коли діти вчаться, перш за все, у своїх попередників, кофігуративну, коли і діти, і дорослі вчаться у однолітків, та префігуративну — дорослі вчаться так само і у своїх дітей. Добре відомо, що молоде покоління зазвичай значно краще за своїх педагогів володіє мультимедійними засобами комунікації.

Згідно зі «Словником трактовки поняття «інформація», інформаційна культура нерозривно пов'язана з іншою (соціальною) природою людини. Вона є продуктом її творчих здібностей, виступає змістовим боком суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних відносин, зареєстрованих за допомогою різних матеріальних носіїв [7, с. 48].

Дивовижно те, як помічає В. Гура [4, с. 35], що саме гуманітарна думка готувала ґрунт для сприйняття освітою змін в інформаційно-культурному середовищі

людства паралельно з технологічним проливом нових інформаційних технологій. Безперечними фактами, які сприяють інформатизації сучасного середовища, є такі події в розвитку техніки: створення персонального комп'ютера, розвиток комп'ютерних технологій і виникнення Інтернету як прообразу нового культурно-інформаційного простору людства. «Інтернет — це комунікаційний медіум, який уперше зробив можливим спілкування багатьох людей з багатьма іншими у будь-який момент часу й у глобальному масштабі» (М. Кастельс).

Узагальнивши досить численні, ємні і багатогранні характеристики поняття «інформаційна культура», що використовуються в науковому побуті, констатуємо цілком визначені тенденції у зміні змісту цього поняття у бік посилення його культурологічної спрямованості, розширення гуманітарного компонента, що є важливим для забезпечення не тільки професійної, але й загальнокультурної підготовки майбутніх інженерів. Інформаційна культура все частіше розглядається як «якісна характеристика життєдіяльності», у якій підкреслюється «пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей» (І. Хангельдієва), як «діяльність аксіологічного характеру, тобто обумовлена цінностями культури» (О. Гречихін), як «гармонізація внутрішнього світу особистості» (Н. Зинов'єва), «як рівень розвитку конкретних суспільств, народностей, націй, а також специфічних сфер діяльності» (Т. Сосніна, П. Гончуков), «як галузь культури, пов'язана з формуванням інформаційних якостей особистості» (М. Вохришева), як «здатність розуміти текст і виражати себе в ньому, уміння бачити за будь-яким текстом систему культурних координат» (О. Орлова), як загальна система цінностей, цілей, змістів, принципів і правил, що визначають цілісне орієнтування особистості в інформаційному просторі (Е. Данильчук), «особливий аспект соціального життя, водночас є предметом, засобом і результатом соціальної адекватності людини і

впливає на характер та ефективність її практичної діяльності» (Г. Козлакова).

Звернемо увагу на думку Н. Розенберга [6, с. 34–35] про те, що поняття «інформаційна культура людини» як системне, багатоаспектне поняття, не може обмежуватися рамками тільки знань інформаційних технологій. Автор виділяє такі компоненти інформаційної культури, як загальноосвітня культура, культура діалогу і комп'ютерна культура. У загальноосвітню культуру входять уміння оперувати інформацією адекватного змісту, здійснювати її генерацію, передачу, прийом запам'ятовування та перетворення. Культура діалогу передбачає вміння: вислухати думки; подавати інформацію в будь-якому вигляді; викладати свою точку зору і доводити свою правоту; знаходити рішення і складати програми спільної діяльності для досягнення спільних цілей. Комп'ютерна культура — це вміння працювати з комп'ютерною технікою.

Цілком погоджуємося з В. Побединським [5, с. 8], який указує, що в сучасному суспільстві соціальний статус індивіда починає визначатися не тільки сферою його професійної зайнятості. Завдяки інформатизації намітилася тенденція обумовленості соціального статусу рівнем інформаційної культури фахівця, що здійснює професійну діяльність у будь-якій сфері праці.

Шідкреслюємо необхідність формування таких компонентів інформаційної культури, виділених на основі низки досліджень (С. Бешенков, С. Каракозов та ін.) стосовно інформаційної культури майбутнього інженера: компетентність у розумінні природи інформаційних процесів і відносин, гуманістично орієнтована інформаційно-сміслова сфера (прагнення, інтереси, світогляд, ціннісні орієнтації), розвинена інформаційна рефлексія, а також творчість в інформаційній поведінці і суспільно-інформаційній активності; уміння і навички оперування професійною інформацією, здатність до саморегуляції і самоаналізу (рефлексії) власного інформаційного поля й інформаційної поведінки, розуміння всеосяжних

законів інформаційного розвитку з метою побудови комфортних і ефективних взаємостосунків з навколишнім інформаційним середовищем; володіння новими технологіями, розуміння їх застосування, їх сили і слабкості, здатність критичного ставлення до інформації і реклами, що розповсюджуються каналами ЗМІ.

Глобальна мережа Інтернет, яку можна розглядати як віртуальне соціокультурне середовище, є ефективним допоміжним засобом стимулювання професійної та загальнокультурної самоосвіти студентів.

Геред можливостей, які надає Інтернет, зазвичай називають те, що він пропонує великий вибір віртуальних освітніх послуг, який задовольняє потреби майбутніх фахівців у будь-яких галузях, сприяє індивідуалізації процесу самоосвіти; специфіка просторово-часових характеристик віртуального простору знімає обмеження, пов'язані з місцем і часом одержання освітніх послуг; інтерактивний характер значної частини віртуальних освітніх послуг гарантує необхідний для тих, хто займається самоосвітою, зворотний зв'язок; унікальні можливості для співпраці і обміну досвідом, які відкриваються службами Інтернету, дозволяють позбавитися почуття ізольованості від колег, які працюють в інших країнах; наявність у віртуальному просторі безкоштовних освітніх послуг високої якості дає можливість займатися самоосвітою при порівняно низьких фінансових витратах.

Крім того, в епоху відкритих кордонів у випускників ВНЗ з'являється можливість стати учасником міжнародної діяльності, що дає додаткову нагоду працевлаштування професіоналам з високим рівнем освіти та підприємницькими навичками. Зазначимо, що майбутніми партнерами та конкурентами сьогоднішніх студентів будуть вихідці з різних країн світу, з якими треба буде налагоджувати зв'язки.

Успіх на нових ринках праці та в міжособистісному спілкуванні багато в чому визначається культурною пристосованіс-

тю учасників міжнародних відносин: їх толерантністю, гнучкістю, здатністю цінувати переконання інших, готовністю до міжкультурного спілкування, питання якого розглядали відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: М. Бахтін, В. Біблер, Ф. Боас, В. Ільїна, О. Леонтович, Р. Мілікан, Е. Рід, В. Сафонова, П. Сисоєв, О. Тарнопольський, С. Тер-Минасова, Д. Трагер, У. Харт, Е. Холл, Д. Хупс та інші дослідники.

Культура міжнаціонального спілкування може бути сформована у межах полікультурної освіти, що реалізується під час вивчення іноземних мов, таких вибіркових дисциплін, як геополітика, глобалістика, етнографія, етнологія, крос-культурний менеджмент, цінності європейської цивілізації тощо, в процесі неформальної освіти та самоосвіти.

Ми використовуємо мережу Інтернет як великий банк знань про культуру того або іншого народу. Д. Сперлінг тільки у своєму Інтернет-путівнику [8] називає близько шістдесяті категорій сайтів, що містять матеріали з соціокультурним компонентом. Крім того, Інтернет відшкодував нестачу комунікації й інтеракції з реальними представниками інших культур завдяки наявності безлічі телекомунікаційних систем та різних комунікаційних програм (чати, поштові клієнти і таке інше), тематичних веб-форумів і за наявності технічних можливостей навчального закладу, відео- і телефонних конференцій. Як приклад, — успішна участь студентів ХНАДУ у молодіжному онлайн-чемпіонаті лінгвістів та перекладачів зі всього світу «Кубок Lingvo», у якому за три роки його проведення взяли участь 8 000 студентів із 30 країн світу завдяки доступності участі через новітні інформаційні технології.

Сьогодні навчання міжкультурної комунікації неможливо уявити без використання мультимедійних засобів, які мають свою специфіку в освоєнні різних складників культури і які за останні десятиріччя зробили у своєму розвитку значний крок і стали невід'ємною частиною освітнього процесу.

Відносно нещодавно основним засобом занурення тих, хто навчається, в міжкультурне середовище, були аудіотексти, записані в реальних ситуаціях іншомовного спілкування або начитані носіями мови. На сьогодні використовують такі основні види мультимедійних засобів для формування міжкультурної компетенції, як CD (DVD), Інтернет, e-mail і або CALL (Computer Aided Language Learning), або Data Driven Learning, тобто інформація, яка вже зберігається в комп'ютері.

Відеопроекти, бум використання яких припав на 80-ті роки, як і раніше, залишаються популярним методом формування міжкультурної компетенції студентів, оскільки є свого роду культурним портретом країни й ефективним засобом розвитку навичок аудіювання. Вони дають можливість доторкнутися до реального іншомовного світу у найрізноманітніших його проявах. Ось деякі позитивні моменти, які додає відео в освітній процес: студенти вважають відео захоплюючим і цікавим; візуальний фрагмент наче закарбовує супутній мовний фрагмент у пам'яті того, хто навчається; студенти сприймають мовну подію цілком, тобто вона включає не тільки вербальну мову, але й мову тіла і жестів, такі зовнішні чинники, як вік, стать і зовнішність того, хто говорить, культурні аспекти події, яка зображується. Усе це дає дуже багатий матеріал для роботи в аудиторії: дискурсивна інформація, яку пропонує відео, може бути використана для крос-культурних зіставлень; відео може стимулювати уяву студентів і давати матеріал для різноманітних видів діяльності до і після перегляду і прослуховування.

Для формування навичок міжкультурної комунікації ми також застосовуємо популярні в усьому світі мультимедійні курси, які поєднують відео- й аудіоінформацію з тренувальними і контролюючими функціями. Практично всі сучасні навчальні комплекси провідних світових видавців (Oxford University Press, Cambridge University Press, Express Publishing й інші) оснащені такого роду матеріалами.

Ще один вид програм, який використовується для формування міжкультурної компетенції, — це програмні комплекси, призначені для створення гіпермедійних курсів навчання самими викладачами («Батисфера», «Toolbook Instructor» й інші). Усі ці програми є конструкторами комп'ютерних курсів навчання, які не вимагають від викладача, який працює з ними, глибоких знань комп'ютера або мов програмування. Викладачі одержують можливість наповнювати свої заняття аудіо-, відео-, графічними текстовими матеріалами, пов'язаними в єдиний комплекс. Такі програми дають повну творчу свободу викладачу, у тому числі і для створення ефективного засобу формування міжкультурної компетенції з урахуванням індивідуальних умов [2].

Іншим видом мультимедійних програм, які використовувалися для розвитку міжкультурної компетенції студентів, є мультимедійні енциклопедії («Microsoft Encarta Encyclopedia», «Britannica» і деякі інші). Такі енциклопедії поєднують у собі текстову, аудіо- і відеоінформацію стосовно всіх аспектів знань про країни світу, вони побудовані за технологією гіпермедіа і дають можливість вільного переміщення інформаційним простором, тому можуть бути дієвим засобом поповнення міжкультурних знань студента.

Однак одним із найбільш слабких місць в електронному навчанні вважають позбавлення процесу навчання людської духовності, втіленої у міжособистісному спілкуванню викладача й студента. Проте відзначимо, що вона далеко не завжди присутня і в реальній педагогічній взаємодії, яка часто зводиться до рутини стандартних питань і відповідей на них.

Таким чином, майбутній інженер має знати методи інформаційно-пошукової та інформаційно-аналітичної діяльності, уміти знаходити, диференціювати та опрацьовувати інформацію, користуватися сучасними засобами комунікації, отримувати та обмінюватися інформацією про розвиток своєї галузі завдяки особистіс-

ним контактам, приналежності до того чи іншого наукового співтовариства, роботі в Інтернеті, участі у реальних та веб-конференціях, міжкультурним зв'язкам тощо.

Література

1. Волкова, Н.П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. П. Волкова. — Дніпропетровськ, 2006. — 44 с.
2. Воробьев, Г.А. Развитие социокультурной компетенции будущих учителей иностранного языка / Г. А. Воробьев // Иностранные языки в школе. — 2003. — № 2. — С. 30–35.
3. Гриценко, С.В. Информационная культура личности в постиндустриальном обществе : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / С.В. Гриценко. — Пермь, 2005. — 228 с.
4. Гура, В.В. Гуманитарный потенциал педагогического проектирования электронных образовательных ресурсов / В.В. Гура // Педагогика. — 2007. — № 2. — С. 30–37.
5. Побединский, В.Н. Информационная культура как условие жизненного успеха специалиста в ситуации интеллектуализации профессиональной деятельности / В.Н. Побединский // Вопросы культурологии. — 2007. — № 10. — С. 9–27.
6. Розенберг, Н.М. Информационная культура в содержании общего понятия / Н. М. Розенберг // Сов. педагогика. — 1991. — № 3. — С. 33–38.
7. Соснина, Т.Н. Словарь трактовки понятия «информация» / Т. Н. Соснина, П. Н. Гончуков. — М. : Педагогика, 1997. — 168 с.
8. Sperling, D. Internet Guide / Sperling D. (Second edition). — Upper Saddle River, N. J. : Prentice Hall : Regents. — 183 p.

12.02.2015